

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Gombocz Zoltán mint európai nyelvész

1. GOMBOCZ ZOLTÁNT publikációkban gazdag, színvonalas tudományos tevékenysége miatt okkal tartják az egyik legnagyobb magyar nyelvésznek. Méltatásakor a szakma képviselői ugyan néhány adat kíséretében rendre megemlítik, hogy a kiváló nyelvész munkássága nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó, ennek tényleges jelentőségét azonban mintha nem ismernék fel. Mostani rövid, pusztán a tényeket felsorakoztató írásomban ezért GOMBOCZOT kifejezetten mint európai nyelvészt mutatom be.

2. GOMBOCZ – mestere, SIMONYI ZSIGMOND példáját nemcsak követve, de még inkább kiteljesítve – igazi tudós világfi volt, aki már a kezdetektől fogva intenzíven bekapcsolódott a külhoni tudományos vérkeringésbe. Tanári vizsgája után a számos idegen nyelvet beszélő ifjú nyelvész Párizsba ment, ahol a kísérleti fonetika módszereit egyenesen a szakterület nemzetközi tekintélyénél, PIERRE ROUSSELOT-nál tanulmányozta. Néhány év múlva az újgrammatikus iskola „szülővárosában”, Lipcsében járt, majd ismét Párizs, aztán pedig Svéd- és Finnország következtek (KOVALOVSKY 1955: 7; KICSI 2006: 18). E vándorévek alatt GOMBOCZ bővítette ismereteit, kapcsolatokat épített és nem utolsósorban kutatót: a párizsi időszak termése többek között a kísérleti fonetika és a nyelvtanítás kapcsolatát taglaló dolgozata (1900), illetve a magyar palatogramokat közlő írása (1908c), az uppsalaié pedig mindenekelőtt az ERNST MEYERrel közösen készített magyar fonetikája (MEYER–GOMBOCZ 1909), továbbá az időtartamról értekező két cikke (1908a, 1909a; vö. mindezt KICSI 2006: 18).

3. A külföldi szakirodalom rendszeres olvasójaként ekkor és a későbbiekben is igyekezett a nemzetközi eredményeket a hazai nyelvtudományba integrálni. Amellett, hogy az ő nevéhez fűződik a korabeli „alpműveknek”, így az ún. történeti vonulathoz kötődő HERMANN PAUL és WILHELM WUNDT, valamint az újabb, strukturális irányt fémjelző FER-

DINAND DE SAUSSURE könyveinek magyar bemutatása és továbbgondolása is (lásd egyfelől 1898a, 1902–1903/1997, 1907c, 1909e, 1924a, másrészt 1911/1938, 1921/1938, 1922/1997), a nemzetközi nyelvészet szinte minden jelentősebb eseményéről hírt adott.

Bally, Bourciez, Bréal, Josselyn, Martha, Meillet, Nyrop, Rosset, Roudet, Rousselot, Sechehaye, Vendryès francia írásairól tudósított (1898b, 1904, 1907b, 1909d, 1911b, 1913, 1914a, 1922), reagált Brockelmann, Dittrich, Gleye, Jacobsohn, Körting, Le Coq, Müller, Thumb – Marbe, Zauner Németországban megjelent munkáira (1901d, 1902a, 1909c, 1910b, 1914b, 1917–1920, 1923a), recenzióját adta Meyer és Wiklund svéd kiadású dolgozatainak (1907a, 1908b), ismertette Genetz, Karjalainen, Krohn, Ojansuu, Paasonen, Ramstedt, Räsänen, Setälä, Wiklund helsinki kutatásait (1897, 1898c, 1901b, 1901c, 1902b, 1905a, 1905b, 1909b, 1921b, 1924b), összefoglalta Kisch és Rudnev Pétervárott közzétett publikációit (1910a, 1930). Beszámolt Setälä finnugrisztikai folyóiratának megindulásáról (1901a), valamint a turkológus Thomsen emlékkönyvéről (1911c, 1912a, 1912c), valamint a párizsi Nyelvtudományi Társaság Meillet vezette munkálatairól (1925). Itthoni szaklapokban nekrológot közölt Ojansuu, Thomsen, Wichmann és Wundt halálakor (1920, 1923b, 1927, 1931–1934), többször foglalkozott a magyar nyelvészek külhoni recepciójának kérdésével (1909f, 1910c, 1911a). A belföldi szakmai közönséggel megismertette a német fonetikai műszókat, magyar megfelelőikre pedig javaslatot is adott (1921a).

4. GOMBOCZ az európai nyelvtudományt természetesen nem csupán közvetítette hazánkba, de rendszeresen publikált is nemzetközi fórumokon. A MEYERrel társszerzőségben készült fonetikájának uppsalai közreadásán túl (MEYER–GOMBOCZ 1909) Helsinkiben a Kalevaláról, bolgár-török jövevényszavainkról, a magyar reflexív igékről írt munkáit és egy szöfejtő cikkét jelentették meg finnül, illetve németül (1910/1938, 1912b, 1912/1938a, 1933/1938). THOMSEN és STREITBERG lipcsei kiadású tiszteletkötetében egy finnugrisztikai tárgyú és egy iráni jövevényszavakkal foglalkozó, ugyancsak német nyelvű tanulmányával tűnt fel (1912/1938b, 1924/1938b), ROZWADOWSKIT Krakóban egy a szláv-törökségi viszonyokat taglaló, lengyel dolgozatával köszöntötte (1927/1938b), a „Finnisch-ugrische Forschungen” lapjain pedig magyar nyelvészek haláláról tudósított (1906a, 1906b, 1907d, 1910d). Berlinben egy hangtörténeti, valamint egy alaktani tárgyú írását közölték németül (1928/1938a, 1930/1938), a párizsi „Revue des Études Hongroises” két, nyelvünk iráni és törökségi elemeivel foglalkozó francia cikkének adtak helyet (1925/1938, 1928/1938b). Három budapesti, ám nemzetközi szerzőgárdával dolgozó folyóiratban német nyelven turkológiai témájú tanulmányokat publikált (1912–1913, 1918/1938, 1924/1938a).

5. A kiváló magyar nyelvész efféle tevékenysége nem maradt reflektálatlanul; külföldi kollégái elismerték munkásságát. GOMBOCZnak a hangutánzás és az etimológiai módszertan összefüggéseiről írt cikkét HUGO SCHUCHARDT kommentálta (1916), a magyar nyelv bolgár-török jövevényszavairól szóló értekezésének lektora YRJÖ WICHMANN (GOMBOCZ Z. 1912b: VII), recenzense HEIKKI PAASONEN (1913) volt. A párizsi Sorbonne többször hívta szakértőnek vizsgákra, 1927–1928-ban a berlini egyetemen tanított, a nemzetközi résztvevőkkel alapított Finnugor Bizottság magyar osztályának elnökévé, a tartui Észt Tudós Társaságnak pedig tiszteletbeli tagjává választották (vö. KOVALOVSKY 1955: 8; KICSÍ 2006: 54, 56, 59). Kora legjelentősebb európai nyelvtudósaival tartott kapcsolatot: a lipcsei WILHELM WUNDT-hoz személyes találkozás fűzte (GOMBOCZ 1909f: 25), a grazi HUGO SCHUCHARDTtal, a pá-

rizsi ANTOINE MEILLET-vel éppúgy levelezett, mint a prágai VILÉM MATHESIUSSzal, jó barátai voltak a finn EMIL SETÄLÄ és LAURI HAKULINEN is (KICSÍ 2006: 60, 139). Olyan tanítványokat nevelt ki, mint az Észtsországban, majd Amerikában tevékenykedő ALO RAUN, az olasz CARLO TAGLIAVINI, a francia AURÉLIEN SAUVAGEOT, a magyar, svéd és amerikai közegben egyaránt alkotó LOTZ JÁNOS, valamint az Angliában élő ULLMANN ISTVÁN (vö. SZÉPE 2000: 8; SIMONCSICS 2005: 84; KICSÍ 2006: 62–3). Sírjánál ERNST HÄCKEL a külföldi professzorok nevében mondott beszédet, halálakor finn, észt, német, francia, svéd, angol és holland lapok emlékeztek meg róla (ezeket lásd egyrészt GOMBOCZ E. 1935: 17, 25–6, 28–31, 39–40, 46–8, másfelől KOVALOVSKY 1955: 19).

6. GOMBOCZ később sem merült feledésbe a nemzetközi szakmában. MELICHHEL közösen készített, torzóként is monumentális etimológiai szótára (GOMBOCZ–MELICH 1914–1944) külföldön olyannyira méltatott alkotás lett, hogy azt többen a szófejtő lexikográfia legnagyobb teljesítményeként értékelték (így például MALCLÈS 1952: 412; vö. KISS 1970: 58). Jelentéstana elsősorban ULLMANN (1942, 1943: 332, 1946: 117–8, 1952: 23, 275, 1967 stb.), valamelyest pedig SAUVAGEOT (1953) és ZVEGINCEV (1957: 38–42) közvetítésével a világ nyelvészeti irodalmában is ismertté vált (KÁROLY 1970: 67, 70–1; KICSÍ 2006: 52, továbbá – ezt némileg alulértékelve – SZ. BAKRÓ-NAGY 1991: 83). Európában és Amerikában kutató tanítványai munkáikban más vonatkozásban is rendszeresen megidéztek gondolatait (vö. egyebek mellett LOTZ 1976; SAUVAGEOT 1951, 1971, 1977, 1988); hatása LOTZON keresztül ROBERT AUSTERLITZig, ROMAN JAKOBSONig és WOLFGANG STEINITZig, ULLMANN révén pedig a napjainkban is tevékenykedő PETER SHERWOODig elért (ehhez mindenképp lásd AUSTERLITZ 1991, SHERWOOD 1991; vö. még FÓNAGY–SZÉPE 1972: 509; DEZSŐ 1986: 154; SIMONCSICS 2005: 29, 33, 66, 84, 87, 94, 98; KICSÍ 2006: 62, 137–9). GOMBOCZ nemzetközi jelentőségét mutatja, hogy az elmúlt évtizedekben nyelvtörténeti módszertanát (1922/1997), valamint szemantikáját (1926/1997) olaszra lefordítva Bolognában is kiadták (1973), a ZSIRAI-féle német nyelvű nekrológiát (1936b) és bibliográfiáját (1936a) pedig egy angol–amerikai kötetben közölték újra (1936/1966).

7. Úgy gondolom, mindezen tények alapján nem lehet vitás, hogy GOMBOCZ munkássága nem egyszerűen mérhető nemzetközi mércével, hanem egyenesen azzal mérendő: neve a XX. század eleji Európában a szakma minden magára valamit adó képviselője számára ismert volt.

A hivatkozott irodalom

- AUSTERLITZ, ROBERT 1991. Gombocz Zoltán és a mai magyar nyelvtudomány. In: KISS–SZÜTS szerk. 1991: 26–9.
- SZ. BAKRÓ-NAGY MARIANNE 1991. Gombocz Zoltán szemantikai tevékenysége az utókor szemével (Gombocz jelentésváltozási rendszerének kialakulása). In: KISS–SZÜTS szerk. 1991: 77–83.
- DEZSŐ LÁSZLÓ 1986. Beszélgetés R. O. Jakobson professzorral. 1973. március. Nyelvtudományi Közlemények 88: 145–57.
- FÓNAGY IVÁN – SZÉPE GYÖRGY 1972. Szerkesztői utószó. In: JAKOBSON 1972: 493–515.
- GOMBOCZ ENDRE 1935. Gombocz Zoltán emlékezete. Beszédok és megemlékezések. Bp.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1897. Permi nyelvtanulmányok. Nyelvtudományi Közlemények 27: 465–7.

- GOMBOCZ ZOLTÁN 1898a. A jelenkori nyelvészet alapelvei. Magyar Nyelvőr 27: 6–13, 53–61, 97–103, 193–201, 339–43, 433–8, 481–6.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1898b. Egy jelentéstani kísérlet. Nyelvtudományi Közlemények 28: 236–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1898c. Török jövevényszavak a mordvinban. Nyelvtudományi Közlemények 28: 124–6.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1900. Kísérleti fonetika és nyelvtanítás. Magyar Paedagogia 9: 180–7.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1901a. Finn-ugor nyelvészeti és néprajzi folyóirat. Magyar Nyelvőr 30: 518–20.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1901b. Julius Krohn. Kantelettaren tutkimuksia. Keleti Szemle 2: 71–3.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1901c. Ős-lapp hangtan. Nyelvtudományi Közlemények 31: 238–42.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1901d. Román nyelvtudomány. Nyelvtudományi Közlemények 31: 121–3.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1902a. Analógia-kísérletek. Magyar Nyelvőr 31: 160–2.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1902b. Finn nyelvjárási-tanulmány. Nyelvtudományi Közlemények 32: 127–8.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1902–1903/1997. Nyelvtörténet és lélektan. Wundt néplélektanának ismertetése. In: KICSI szerk. 1997: 9–72.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1904. Kristoffer Nyrop: Manuel phonétique du français parlé. Egyetemes Philologiai Közöny 28: 160–2.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1905a. K. F. Karjalainen: Zur ostjakischen Lautgeschichte. I. Über den vokalismus der ersten silbe. Nyelvtudományi Közlemények 35: 472–7.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1905b. Paasonen Henrik: Die finnisch-ugrischen s-laute. Nyelvtudományi Közlemények 35: 235–7.
- GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1906a. †Aladár György (1844–1906.). Anzeiger der Finnisch-ugrischen Forschungen 6: 85.
- GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1906b. †Josef Thúry (1861–1906.). Anzeiger der Finnisch-ugrischen Forschungen 6: 83–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1907a. Ernst A. Meyer, Englische lautdauer. Ernst A. Meyer, Zur vocaldauer im deutschen. Nyelvtudomány 1: 69–72.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1907b. Freeman M. Josselyn Ir. A. B.: Étude sur la phonétique italienne. Nyelvtudomány 1: 312–4.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1907c. Paul és Wundt a nyelv eredetéről. Nyelvtudomány 1: 318–20.
- G.[OMBOCZ], Z.[OLTÁN] 1907d. †Eugen Zichy (1837–1906.). Anzeiger der Finnisch-ugrischen Forschungen 7: 81–2.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1908a. A magyar hangok időtartama. Akadémiai Értesítő 19: 496–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1908b. Finnugor-indogermán nyelvrokonság. Magyar Nyelv 183–4.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1908c. Magyar palatogrammok. Nyelvtudományi Közlemények 38: 193–204.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909a. A magyar hangok időtartamaról [sic!]. Nyelvtudomány 2: 93–100.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909b. E. N. Setälä: Zur herkunft und chronologie der älteren germ. lehnwörter in den ostfinnischen sprachen. Nyelvtudomány 2: 73–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909c. G. Körting: Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache. Nyelvtudomány 2: 227–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909d. P. J. Rousselot: Principes de phonétique expérimentale. Nyelvtudomány 2: 229–30.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909e. Prinzipien der Sprachgeschichte. Magyar Nyelv 328.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1909f. Simonyi Zsigmond, Die ungarische Sprache. Magyar Nyelv 25–30.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1910a. A. D. Rudnev: Adalékok a keleti mongol nyelvhez. Nyelvtudományi Közlemények 40: 471–3.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1910b. A. Gleye: Hettitische Studien. Nyelvtudományi Közlemények 40: 469–71.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1910c. „Aika”. Magyar Nyelv 6: 236.
- GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1910d. †Ludwig Katona (1862–1910.). Anzeiger der Finnisch-ugrischen Forschungen 10: 113–5.

- GOMBOCZ ZOLTÁN 1910/1938. Vanhimmista unkarinkielisistä Uuden Kalevalan käännöksistä. In: ZSIRAI szerk. 1938: 20–2.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1911a. Dr. Josef Szinnyei: Finnisch-ugrische Sprachwissenschaft. Nyelvtudomány 3: 46–51.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1911b. E. Bourciez: Éléments de linguistique romane. Nyelvtudomány 3: 156–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1911c. Festschrift. Vilhelm Thomsen zur Vollendung des siebzigsten Lebensjahres am 25. Januar 1912 dargebracht von Freunden und Schülern. Nyelvtudományi Közlemények 41: 369–73.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1911/1938. Képzettársulás és jelentésváltozás (Adalék a nyelv lélektanához). In: ZSIRAI szerk. 1938: 23–33.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1912a. A Thomsen-ünnepéről és az Emlékkönyvről. Magyar Nyelv 8: 131–3.
- GOMBOCZ, ZOLTÁN 1912b. Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 30. Helsinki.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1912c. Thomsen Vilmos. Magyar Nyelv 8: 1–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1912/1938a. Etimologische Streifzüge. In: ZSIRAI szerk. 1938: 41–2.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1912/1938b. Zur finnischugrisch-samojedischen Lautgeschichte. In: ZSIRAI szerk. 1938: 34–40.
- GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1912–1913. Zur Lautgeschichte der altaischen Sprachen. Keleti Szemle 13: 1–37.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1913. Th. Rosset: Recherches expérimentales pour l'inscription de la voix parlée. Nyelvtudomány 4: 317–8.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1914a. Jules Marthas: La langue étrusque. Egyetemes Philologiai Közlöny 38: 302–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1914b. O. Dittrich: Die Probleme der Sprachpsychologie und ihre gegenwärtigen Lösungsmöglichkeiten. Egyetemes Philologiai Közlöny 38: 306.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1917–1920. Török nyelvemlékek. Nyelvtudományi Közlemények 45: 117–21.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1918/1938. Über den Volksnamen Besenyő. In: ZSIRAI szerk. (1938): 46–52.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1920. †Wundt Vilmos (1832–1920). Magyar Nyelv 153–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1921a. Fonétikai magyar műszók. Magyar Nyelv 111–2.
- GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1921b. Martti Räsänen, Die tschuwassischen Lehnwörter im Tscheremissischen. Körösi Csoma-Archivum 1: 81–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1921/1938. Nyelvtörténet, lélektan, társadalmi lélektan. In: ZSIRAI szerk. 1938: 53–63.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1922. Újabb nyelvlélektani dolgozatok. Magyar Nyelv 130–1.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1922/1997. Nyelvtörténeti módszertan. In: KICSÍ szerk. 1997: 73–128.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1923a. Hermann Jacobsohn, Arier und Ugro-finnen. Nyelvtudományi Közlemények 46: 143–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1923b. †Ojansuu Henrik. Magyar Nyelv 58–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1924a. Ferdinand de Saussure. Magyar Nyelv 141–3.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1924b. G. J. Ramstedt: Zur frage nach der stellung des tschuwassischen. Magyar Nyelv 20: 173–4.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1924/1938a. Das tschuwassische Praesens-futurum. In: ZSIRAI szerk. 1938: 74–7.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1924/1938b. Osseten-Spuren in Ungarn. In: ZSIRAI szerk. 1938: 78–83.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1925. A világ nyelvei. Magyar Nyelv 133–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1925/1938. Ossètes et Iazyges. In: ZSIRAI szerk. 1938: 91–5.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1926/1997. Jelentéstan. In: KICSÍ szerk. 1997: 129–94.
- G.[OMBOCZ] Z.[OLTÁN] 1927. †Thomsen Vilmos. Nyelvtudományi Közlemények 46: 472–4.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1927/1938b. Slavo-turcica. In: ZSIRAI szerk. 1938: 104–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1928/1938a. Geschichte der ungarischen a-Laute. (Ein Kapitel aus der ungarischen Lautgeschichte. Descendente Übersicht). In: ZSIRAI szerk. 1938: 118–23.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1928/1938b. Observations sur le consonantisme des mots d'emprunt turks en hongrois. In: ZSIRAI szerk. 1938: 113–7.

- GOMBOCZ, ZOLTÁN 1930. Gustav Kisch, Siebenbürgen im Lichte der Sprache. Deutsch-ungarische Heimatsblätter 2: 158–9.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1930/1938. Über die Haupttypen der ungarischen Verbalformen. In: ZSIRAI szerk. 1938: 124–40.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1931–1934. †Wichmann György. (1868. IX. 8–1932. V. 3.). Nyelvtudományi Közlemények 48: 348.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1933/1938. Über die ungarischen reflexiven Verben. In: ZSIRAI szerk. 1938: 149–52.
- GOMBOCZ, ZOLTÁN 1973. Scritti vari di linguistica generale e ungherese. Bologna.
- GOMBOCZ ZOLTÁN – MELICH JÁNOS 1914–1944. Magyar Etymologiai Szótár. I–II. kötet. Budapest.
- JAKOBSON, ROMAN 1972. Hang – jel – vers. Bp.
- KÁROLY SÁNDOR 1970. Két fejezet a magyar szójelentéstan történetéből. In: SZATHMÁRI szerk. 1970: 67–76.
- KICSI SÁNDOR ANDRÁS szerk. 1997. Gombocz Zoltán: Jelentéstan és nyelvtörténet. Válogatott tanulmányok. Budapest.
- KICSI SÁNDOR ANDRÁS 2006. Gombocz Zoltán 1877–1935. Életrajz és pályakép. Bp.
- KISS JENŐ – SZÜTS LÁSZLÓ szerk. 1991. Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből. Budapest.
- KISS LAJOS 1970. Etimológiai vizsgálatok Magyarországon a múlt század közepétől 1920-ig. In: SZATHMÁRI szerk. 1970: 47–59.
- KOVALOVSZKY MIKLÓS 1955. Gombocz Zoltán. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 91. sz. Bp.
- LOTZ JÁNOS 1976. Szonettkoszorú a nyelvről. Bp.
- MALCLÈS, LOUISE-NOËLLE 1952. Les sources du travail bibliographique. II. Genova–Lille.
- MEYER, E.[RNST] A.[LFRED] – GOMBOCZ, Z.[OLTÁN] 1909. Zur Phonetik der ungarischen Sprache. Uppsala.
- PAASONEN, HEIKKI 1913. A magyar nyelv régi török jövevényszavai. Nyelvtudományi Közlemények 42: 36–68.
- SAUVAGEOT, AURÉLIEN 1951. Esquisse de la langue hongroise. Les langues et leurs structures 3. Paris.
- SAUVAGEOT, AURÉLIEN 1953. A propos des changements sémantiques. Journal de Psychologie 46: 465–72.
- SAUVAGEOT, AURÉLIEN 1971. L'Édification de la langue hongroise. Paris.
- SAUVAGEOT, AURÉLIEN 1977. Mon maître Zoltán Gombocz. Acta Linguistica 27: 215–30.
- SAUVAGEOT, AURÉLIEN 1988. Souvenirs de ma vie hongroise. Bp.
- SCHUCHARDT, HUGÓ [= HUGO] 1916. Hangutánzás és nyelvtörténet. Magyar Nyelv 278–80.
- SEBEOK, THOMAS A. szerk. 1966. Portraits of Linguistics 1746–1963. II. Bloomington–London.
- SHERWOOD, PETER 1991. Zoltán Gombocz and historical semantics. In: KISS–SZÜTS szerk. 1991: 593–601.
- SIMONCSICS PÉTER 2005. Paradigmaváltás légüres térben. Karácsony Sándor, Lotz János és Lazicius Gyula kísérletei a magyar grammatika megújítására a XX. század 30-as éveiben. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 47. Bp.
- SZATHMÁRI ISTVÁN szerk. 1970. Tanulmányok a magyar és finnugor nyelvtudomány történetéből (1850–1920). Bp.
- SZÉPE GYÖRGY 2000. The Budapest School of Linguistics. Eurasian Studies Yearbook 72: 5–27.
- ULLMANN, STEPHEN 1942. The range and mechanism of changes of meaning. The Journal of English and Germanic Philology 41: 46–52.
- ULLMANN, STEPHEN 1943. Laws of language and laws of nature. The Modern Language Review 38: 328–38.
- ULLMANN, STEPHEN 1946. Language and meaning. Word 2: 113–26.
- ULLMANN, STEPHEN 1952. Précis de sémantique française. Bern.

- ULLMANN, STEPHEN 1967. Grundzüge der Semantik. Die Bedeutung in sprachwissenschaftlicher Sicht. Berlin.
- ZVEGINCEV, VLADIMIR ANDREEVICS 1957. Semasiologija. Moskva.
- ZSIRAI, N.[IKOLAUS] [= MIKLÓS] 1936a. Bibliographie der Arbeiten von Professor Zoltán von Gombocz. Ungarische Jahrbücher 15: 376–84.
- ZSIRAI, N.[IKOLAUS] [= MIKLÓS] 1936b. Zoltán von Gombocz. 1877–1935. Ungarische Jahrbücher 15: 367–75.
- ZSIRAI, N.[IKOLAUS] [= MIKLÓS] 1936/1966. Zoltán von Gombocz. 1877–1935. Bibliographie der Arbeiten von Professor Zoltán von Gombocz. In: SEBEOK szerk. 1966: 437–47.
- ZSIRAI MIKLÓS szerk. 1938. Gombocz Zoltán összegyűjtött művei. Első kötet. Bp.

FEHÉR KRISZTINA